

'In Europa ligt mijn toekomst'

De Standaard* - 19 Sep. 2015
Pagina 16

* De Standaard/Antwerpen, De Standaard/Limburg, De Standaard/Oost-Vlaanderen, De Standaard/Vlaams-Brabant/Brussel, De Standaard/West-Vlaanderen

In zijn aanpak van de vluchtelingencrisis legt staatssecretaris Theo Francken (N-VA) de nadruk op het terugkeerbeleid. Ook Europees Commissievoorzitter Juncker wil met zijn Return Handbook steviger inzetten op vrijwillige terugkeer. Maar is dat plan realistisch? We spraken in Berchem met een Iraakees de avond voor zijn terugkeer, reisden naar Ghana om een terugkeerder op te zoeken in Kantamanto bij Accra en zochten een Oekraïner op in Zjytomyr, 140 kilometer van Kiev. 'Zodra ik een kans zie, keer ik terug naar Europa.'

Marjorie Blomme en Janine Meijer

Als Amir Abdullah Rassoul (30) in de zomer van 2005 na een levensgevaarlijke reis vanuit Iraaks Koerdistan in ons land aankomt, is het niet de bedoeling om ooit weer in zijn vaderland te gaan wonen. Maar tien jaar later ziet hij geen andere uitweg. 'Ik heb in totaal acht keer asiel aangevraagd. Telkens is mijn verzoek afgewezen. Ik logeer al jaren bij vrienden, heb geen inkomen en ben bang om opgepakt te worden. Ik voel me een opgejaagd dier. Er is geen enkel vooruitzicht op een beter leven.'

Begin dit jaar is Amir moegestreden. Via vrienden hoort hij van het vrijwillige terugkeerprogramma van de IOM, de Internationale Organisatie voor Migratie. Asielzoekers, ex-asielzoekers, maar ook uitgeprocedeerden kunnen rekenen op een reiskostenvergoeding en een re-integratiepremie als ze ervoor kiezen om vrijwillig terug te keren naar hun land. Wanhopig besluit Amir om van de regeling gebruik te maken. Hij is niet de enige. Donderdag werd bekend dat de komende weken tientallen Irakezen teruggaan naar hun land van herkomst, omdat ze niet geloven dat hun asielaanvraag een kans maakt.

'Ik keer liever terug naar een land in oorlog dan nog langer illegaal in België te leven', zegt Amir op zondag 1 februari in een bakkerij in de Statiestraat in Berchem. De volgende dag neemt hij het vliegtuig naar Suleimaniya, een middelgrote stad in Iraaks Koerdistan op zo'n 200 kilometer van Erbil waar hij vroeger woonde.

Van de IOM in Irak krijgt Amir 2.200 euro om zijn leven opnieuw op het spoor te krijgen. Hij gebruikt het geld om zich in te kopen in een textielwinkel en hoopt daarmee op een vast inkomen. Maar zes weken na zijn vertrek, vertelt hij aan de telefoon dat het heel anders is gelopen. 'Een dag nadat we de papieren tekenden, weigerde de eigenaar van de textielwinkel het geld. Het bedrag was te klein om een aandeel in de winkel te krijgen. Het leven is hier even duur als in België. Tien jaar geleden was Koerdistan een arme, verwaarloosde regio. Nu is het een rijke en welvarende plek. Als je hier woonruimte wil huren, ben je al snel 800 euro per maand kwijt.'

Zicht op een ander inkomen heeft Amir niet. 'De enige werkzekerheid die je hier hebt, is het leger. Maar ik wil geen soldaat worden. Zonder netwerk vind je geen baan. Mijn familie is vermoord en mijn vrienden willen niets meer met me te maken hebben sinds ik christen ben geworden. Ik word voortdurend door de politie in de gaten gehouden en ben doodsbang. Officieel is er hier geen oorlog, maar je kan elk moment worden opgepakt en in elkaar geslagen.'

In België beloofde de IOM dat Amir begeleid zou worden bij het zoeken naar werk eenmaal terug in Irak. 'De IOM heeft weinig voor mij gedaan', zegt Amir teleurgesteld als we hem deze zomer via de telefoon spreken. 'De 2.200 euro die ik kreeg, is opgegaan aan het kopen van eten en het betalen van een hotel. Ik heb niets meer. Lang ben ik niet van plan om hier te blijven. Binnenkort keer ik terug naar Europa. Dat is zeker. Ik heb al contact met een Nederlandse vrouw. We hebben trouwplannen.'

Dagelijks bommen

In 2014 reisden in totaal 57 Irakezen via het vrijwillige terugkeerprogramma van de IOM terug naar Erbil en Sulaimaniya in het noordoosten van Irak. Een plek waar officieel geen oorlog woedt, maar in Mosoel dat nauwelijks 100 kilometer van Erbil is verwijderd, vallen bijna dagelijks bommen.

Een groot deel van de Irakezen passeert langs het Protestants Sociaal Centrum (PSC) in Antwerpen Noord, dat samen met Fedasil en IOM de vrijwillige terugkeer van migranten organiseert. Het PSC is de grootste terugkeerpartner van Fedasil en IOM in Vlaanderen en begeleidt jaarlijks tussen de 500 en 600 mensen die willen terugkeren naar hun land van herkomst.

Het PSC en andere terugkeerpartners leggen de regels uit, helpen bij het invullen van de documenten en regelen een visum. Aan de hand van het statuut van de terugkeerder wordt bepaald of hij recht heeft op een re-integratiepremie. Dat geld is bedoeld om het leven thuis weer op de rails te krijgen.

Twee derde van de terugkeerders verblijft illegaal in ons land en heeft nooit asiel aangevraagd. Zij hebben daarom geen recht op re-integratiesteun. Een derde is een afgewezen asielzoeker en slechts een klein aantal mensen besluit al vóór de uitslag van de asielprocedure vrijwillig terug te keren.

Een advocaat in de bouw

Dat de meeste terugkeerders nooit asiel hebben aangevraagd, komt omdat ze uit Rusland of Oost-Europa komen, weet Bengin Hadj. Hij is de coördinator van het project vrijwillige terugkeer bij het PSC. 'Deze groep is meestal niet van plan om een nieuw bestaan in ons land op te bouwen. Zij komen naar ons land om te werken en willen met het opgespaarde kapitaal terugkeren om dat te investeren in de bouw van een huis of het starten van een eigen bedrijf.'

Ook de Oekraïner Valerie Serkieiev (42) vertrok met dat plan naar België. Na Rusland en Roemenië is Oekraïne het land waar de meeste migranten naar terugkeren via de IOM.

Valerie kwam in mei van dit jaar via Polen en Nederland in ons land aan. Twee maanden later keerde hij alweer terug naar zijn land van herkomst. 'Er was mij verteld dat je in België makkelijk geld kan verdienen', vertelt hij in Zjytomyr, zo'n 140 kilometer van de hoofdstad Kiev.

We hebben afgesproken bij de legertank op het plein van het busstation. Dure sportwagens staan er geparkeerd naast oude Trabants. Een groot reclamebord prijst een kant-en-klaarmaaltijd aan. Eronder heeft een vrouw haar kraampje opgezet en verkoopt zelfgemaakte broodjes. Zoals veel steden in Oekraïne telt ook Zjytomyr alleen grote brede straten met enorme grijze en grauwe woonblokken. We besluiten koffie te gaan drinken in het enige café dat er op het plein te vinden is.

'Ik ben advocaat en zonder kapitaal is het in Oekraïne onmogelijk om een eigen zaak uit de grond stampen', vertelt Valerie met een sombere blik terwijl hij in zijn plastic bekertje roert. 'Je hebt geld nodig om een bureauruimte te huren en een computer en gespecialiseerde computerprogramma's te kopen. Lenen is hier geen optie, want de rente is heel hoog.'

Eerder had Valerie al in Zweden en Duitsland gewerkt. Dat beviel hem goed, maar zijn Belgische avontuur liep uit op een teleurstelling. 'Zonder werkvergunning begin je niet veel in België. Ik heb een paar weken als manusje-van-alles gewerkt bij een Poolse aannemer. Het werk was zwaar en leverde weinig op.'

Na twee maanden hield Valerie het voor gezien. 'Ik leefde als een dakloze. Soms logeerde ik bij vrienden, maar even vaak sliep ik op straat. Het lukte niet om geld te sparen. Toen ik hoorde dat je vliegticket wordt vergoed als je vrijwillig terugkeert naar je land van herkomst én dat je ook nog een som geld meekrijgt, twijfelde ik niet langer. Omdat ik nooit asiel had aangevraagd, had ik recht op 700 euro. In België misschien niet veel geld, maar die som kan ik in Oekraïne nooit bij elkaar sparen. In Kiev bedraagt het gemiddelde maandloon 200 euro. Buiten de hoofdstad verdien je vaak niet meer dan 70 euro per maand.'

Heen en terug en terug

Eenmaal terug in Kiev, ging Valerie langs bij het plaatselijke IOM-kantoor. In overleg met de medewerkers kocht hij een computer en computerprogramma's. De IOM vergoedde de kosten in het kader van de re-integratie. 'Het is onze taak om de terugkeerders te helpen financieel op eigen benen te staan', zegt Joelia Jatsenko. 'Omdat er in Oekraïne nauwelijks werk is, wordt het re-integratiebudget vaak gebruikt om mensen te helpen een eigen bedrijf te beginnen.'

Joelia is programmaverantwoordelijke vrijwillige terugkeer bij de IOM in Kiev. Het kantoor waar ze werkt, ligt op een steenworp afstand van het Maidanplein waar in november 2013 hevige protesten uitbraken tegen het beleid van voormalig president Viktor Janoekovitsj. Vandaag herinneren alleen de tientallen kleine monumentjes met bloemen en foto's van slachtoffers aan het drama dat zich hier afspeelde.

Het laatste jaar is het aantal Oekraïners dat het land verlaat om in West-Europa te gaan werken, flink gestegen, vertelt Joelia. 'De belangrijkste redenen zijn de economische crisis, de militaire crisis in het oosten van het land en de onrust in de Krim. Als er veel mensen vertrekken, stijgt ook het aantal terugkeerders. De eerste helft van dit jaar keerden al bijna evenveel mensen terug via de IOM als in heel 2014.'

Joelia heeft slechts met een klein deel van hen contact. Als terugkeerders geen re-integratiepremie aanvragen, maar alleen hun vliegticket laten vergoeden, zijn ze niet verplicht bij terugkomst contact op te nemen met het plaatselijke IOM-kantoor. 'Re-integratiesteun wordt door veel mensen geweigerd, omdat je dan vijf jaar niet mag terugkeren naar het land waar je tijdelijk verbleef.'

Valerie kent de regel, maar weet dat die makkelijk te omzeilen is. 'Als Oekraïner krijg je bijna altijd een werkvisum voor Polen. Het land heeft een groot tekort aan werkrachten. Vanuit Polen reis je zonder veel problemen verder naar West-Europa.'

Joelia bevestigt dat dit vaak voorkomt. 'Veel mensen in Oekraïne leven in armoede. Geld verdienen in Europa is de enige manier om een beter leven te krijgen. We zien regelmatig dat mensen die via de IOM terugkeerden naar Oekraïne, later opnieuw naar Europa vertrekken. Dit geldt ook voor andere Oost-Europese landen.'

Ook Valerie sluit die optie niet uit. 'Je kunt hier alleen opklimmen als je geld hebt. Europa is de enige plek waar ik kapitaal kan opbouwen. Als ik een kans zie om daar geld te verdienen, vertrek ik opnieuw.'

Geslagen op school

Ook Samuel Annin (40) denkt nog elke dag aan de tijd dat hij in Leuven woonde. We ontmoeten hem in juli op het hoofdkantoor van de IOM in Ghana. Het gebouw ligt aan een zandweg in een buitenwijk van de hoofdstad Accra. In een aangenaam koele vergaderzaal zitten Samuel en zijn zoon Gideon op ons te wachten. Ze zijn inmiddels ruim een jaar terug in Ghana na een verblijf van zeven jaar in België. Samuel werkte in de D'Store in Bierbeek en Gideon en zus Grace zaten op school in Heverlee.

'In 2007 kwam ik vanuit Ghana naar België', vertelt Samuel. 'Vier jaar later volgden mijn twee kinderen. Maar in 2014 ging het mis en werden mijn verblijfspapieren ingetrokken. Er zat niets anders op dan samen met de kinderen via het vrijwillige terugkeerprogramma terug te keren naar Ghana.'

De re-integratiepremie gebruikte Samuel om een appartement te huren en de schooltoelages voor de Engelse school van zijn kinderen te betalen. Wat overbleef, investeerde hij in een winkeltje. Maar het geld dat hij daarmee verdient, is onvoldoende om zijn gezin te onderhouden. 'Als we een beter leven willen, moeten we een grotere winkel op een andere plek beginnen', zegt Samuel. 'Maar dat geld hebben we niet en de premie is inmiddels op.'

Later die middag bezoeken we zijn winkel in de openluchtmarkt van Kantamanto waar het krioelt van het volk. Omdat het net geregend heeft, is de markt veranderd in een grote modderpoel. We springen over plassen en wurmen ons tussen de koopwaar en de mensen door. In een uithoek van de markt zit Happy, de vrouw van Samuel, op ons te wachten.

De winkel is niet meer dan een paar vierkante meter groot en bestaat uit vier houten aan elkaar gebonden balken waar kleren aan hangen. Ook bij de burens, de overburens en de andere kramen worden dezelfde goedkope synthetische kleren uit China verkocht.

Happy reikt ons het enige houten krukje aan dat er te vinden is. Het is bloedheet en benauwd. Enthousiast spreken Samuel en Happy elke voorbijganger aan, maar ze verkopen nauwelijks iets. Zoon Gideon (17) zit ernaast in zijn schooluniform. Eigenlijk moet hij op de schoolbanken zitten, maar hij kon vandaag de moed niet opbrengen. 'Ik mis mijn vrienden en de school in Leuven enorm. Hier word ik geslagen door de leerkrachten. Ook de andere leerlingen pesten me. Ik vraag me af waarom we weg moesten uit België. Ik voel me niet meer thuis in Ghana en heb maar één doel: terugkeren naar België. Ik heb geproefd van de mogelijkheden in Europa. Daar ligt mijn toekomst.'

Dit artikel kwam tot stand met steun van het Fonds Pascal Decroos voor bijzondere journalistiek.

Marjorie Blomme en Janine Meijer

Copyright © 2015 Corelio. Alle rechten voorbehouden